

Gondolta volna?

*Fejezetek József nádor életéről, munkásságáról,
az alesúti kastély történetéről.*

*Írta és válogatta: Szakáll Béláné
A képanyagot Szili Árpádné állította össze*

*Köszönet Alcsútdoboz Település Önkormányzatának
a kiadvány megjelenetéséért!*

*Helytörténeti füzetek
Alcsútdoboz, 2022.*

*„Munkában, erényben, hazaszeretben,
istenfélelemben példaként állani öröm.
Eredményt látni boldogító érzés.
Emlékben élve maradni legfőbb jutalom!...”*

József nádor

GONDOLTA VOLNA?

Tartalom

- 1. József nádor élete és munkássága*
- 2. Az alcsúti kastély és park rövid története régen és most*
- 3. Híres emberek az alcsúti főhercegi kastélyban*
- 4. Glatz Ferenc történész, akadémikus gondolatai a nádorról*

1. József nádor élete és munkássága

A Habsburg név nem cseng igazán jól a magyar fülnek. Mindannyian tudjuk, hogy miért, elég, ha csak 1849. október 6-ra, Aradra gondolunk. Mégis van a Habsburg dinasztia között egy olyan főherceg – József nádor –, aki meghatározó egyéniség volt a korabeli Magyarország életében. Szeretném feleleveníteni nagyvonalakban életének fontos állomásait, munkásságának kiemelkedő eseményeit. Mondandómat Domanovszky Sándor történész írása alapján készítettem.

József főherceg teljes nevén Habsburg József Antal János. Itáliában, Firenzében született 1776. március 9-én (elhunyt Budán, 1847. január 13-án). Édesapja II. Lipót császár, édesanyja a spanyol király lánya, Mária Ludovika. 12 fiú és 4 lány született, József a 9. volt a sorban. Nádorsága csak alig a század feléig (1847-ig) tartott, mégis, ha a XIX. század magyarországi Habsburgjairól beszélünk, őt vagy utódait értjük rajta.

„Származása nem volt magyar, a nyelvet soha folyékonyan nem beszélte. Szemléletének és meggyőződésének jellegzetes vonásai magyarországi tapasztalatainak hatásai

Barabás Miklós: József nádor képmása

alatt, de udvari nevelésének szilárd alapjain természetesen fejlődtek ki.”

Magyarországon közkedvelt személy volt és megbecsülés övezte, hiszen nádori munkája összeforrt a XIX. század első felének magyar reformtörekvéseivel. A magyar nemzeti szellem ébredése az ő hivatali tevékenysége idején bontakozott ki, és az a feladat hárult reá, hogy a Bécsben élő Habsburg uralkodók abszolutizmusa és a hazánkban erősödő magyar nemzeti öntudat érthető ellentétét lehetőleg kiegyenesítse.

Széchenyi István mellett ő az egyetlen személyiség, aki képes volt magáévá tenni és szolgálni egyfajta magyar érdekeket kifejező reformprogramot, miközben Széchenyivel ellentétben sohasem feledkezett meg a birdalmi érdekek primátusáról, s így minden politikai hányattatás ellenére mindkettőn sokat tettek 1848-ért.

József főherceg gyermekkorán igen puritán keretek között zajlott, minden pompa és fényűzés nélkül. Nevelői között legjobban gróf Hohenwart Zsigmondot szerette, aki később bécsi érsek lett. 9 éves korában németül, franciául, olaszul és latinul „értett, írt és beszélt”; a tudományok közül a földrajzot, a történelmet és a természettudományokat szerette és tudta. Sokat foglalkozott történelemmel, régészettel, és szabadidejében megtanulta a kertművelés minden fogását. Mintegy 6000 növényt ismert és azok latin nevét és rendszertani besorolását is tudta. Kormányzása közben később is ezekben a tudományokban lelte örömét. Tizenötödik életévétől politikát, jogtudományokat és az oknyomozó történelmet tanulta. Jogot Zeiller udvari tanácsostól tanult. Katonai és államtudományi képzést kapott. Intézményeket ismert meg, sokat utazott, melyről részletes naplót vezetett. Naplóját később az alsóúti kastélyban őrizték.

I. Ferenc király 1795. július 20-án József Antal főherceg Magyarország helytartójává való kinevezése után írásos utasítást adott öccsének „mintegy vezérfonalként” jövendő magatartásához. Figyelmezteti, hogy utazza be Magyarországot, de ne pompával, hanem mellőzze a felesleges kiadásokat. „Egy nemes és hatalmas nemzetnek kerülsz az élére – írta a király –, egy nagy és gazdag országnak, amelynek erőit az uralkodóház érdekében még fokozni kell. Az legyen a legfőbb célod, hogy ennek a nemzetnek becsülését, bizalmát és szeretetét megnyerjed, minden erőddel ezért dolgozz! A magyar nagyon tüzes és nagyon kényes kiváltságaira, azonkívül bizalmatlan, de törvényeink szigorú betartásával könnyen ki lehet vele jönni.”

Az uralkodó I. Ferenc minden új iránt bizalmatlan volt és félt a változtatásoktól. Nem bízott a nála jóval tehetségesebb testvéreiben sem, nem bízott a vezető méltóságokban sem. József főherceg pedig az uralkodása idején „az adott körülményekhez képest” a maximumot nyújtotta Magyarországnak. Bölcsessége, határozottsága és megfontoltsága a bécsi udvarban éppúgy, mint Magyarországon tekintélyt parancsoló volt. Haláláig dinasztikus maradt, de mindig tudta a pillanatot, hogy mikor lehet országán valamicskét segíteni.

A főherceg fél évszázadon át viselte a nádori tiszteletet. Ő is a birodalom és császári ház érdekeit képviselte, de éppen ebből a szempontból nem értett egyet az udvar politikájával, mely kicsinyes rosszulindulattal kezelt minden magyarországi ügyet, s úgy akart egyre több pénzt és katonát kisajtolni az országból, hogy közben megakadályozta gazdasági kibontakozását. A nádor a magyarok közt élve a birodalmi problémákat is nemegyszer másként látta, mint a bécsi Burg politikusai.

1798. augusztusában a nádort – aki immár elmúlt 22 éves – meg akarták házasítani. A megoldás „súlypontját” Oroszországban kellett keresnie. Ennek jegyében egy évvel később, I. Ferenc császárkirály ére, József főherceg leányké-

I. Ferenc, a testvér

róbe ment I. Pál cárhoz. A kiszemelt menyasszony Alexandra Pavlovna, I. Pál orosz cárnak és feleségének, Zsófia Dorottya württembergi hercegnőnek legidősebb lánya, apai ágon II. Katalin cárnő unokája volt. Pál cár a legnagyobb előzékenységben fogadta a nádort. Már az első bemutatkozás is a legmelegebb formák között zajlott le. Ami a főherceg lelkét legjobban megragadta, kiszemelt menyasszonyának, Alexandra hercegnőnek szelíd bája volt. A nádor 1799. február 22-én formálisan megkérte a nagyhercegnő kezét, és megnyerte kötendő frigyükhöz a szülők áldását. Az eljegyzéskor Alexandra díszmagyar ruhát viselt. A nádor palástolatlan meghatottsága és pillanatnyi elérzékenyülése meggyőzte a cárt, hogy itt nem politikai játékról van szó. József nádor e pillanattól a pétervári udvar szeretettel övezett tagja lett.

József főherceg május 13-án ismét elfoglalta hivatalát Budán és a következő hónapokban az ország kormányzata élén találjuk. Budáról intézi az orosz csapatok átvonulásának ügyeit, az újoncozást, foglalkozik a Sárvíz szabályozásával, a Ferenc-csatorna építésével, de közben készül a házasságra. A fényes esküvőt Gatcsinán, a cári kastély kápolnájában tartották meg. Az esküvőt először a cári kápolnában görögkeleti szertartás szerint, azután pedig a lembergi érsekkel római katolikus szertartás szerint tartották meg. Az ifjú pár 1799 végén utazott el Gatcsináról. Hosszú és fárasztó út után, 1800. január 2-án érkeztek Bécsbe. Egy hónapos bécsi tartózkodást követően a nádor és felesége hazaindult Budára.

A nádori udvarban egymást követték az Alexandra kedvéért és általa rendezett lovasjátékok, hangversenyek. J. Haydn „A teremtés” c. oratóriumát adta elő Magyarországon először, 1800. március 8-án. Alexandra Pavlovna meglepetése volt ez a nádor születésnapjára. Beethoven is hangversenyt adott ez év májusában a fiatal pár tiszteletére. Bálók, vadászatok, margitszigeti szüreti mulatságok és Buda környéki sétakocsikázások váltak rendszeressé. Egy ilyen séta alkalmával ismerte és szerette meg Alexandra Ürömöt, amelyet József nádor meg is vásárolt számára és ahová nyaralókastélyt terveztek.

Alexandra jószívű volt mindenkivel szemben. Így például mikor a pesti küldöttség nem tudott visszamenni a jégzajlás miatt – a hajóhidat szét kellett szedni –, Alexandra elrendelte, hogy költségén mindenkit gazdagon szállásoljanak el, míg a visszatérés baj nélkül megoldható. 1800 júniusában Alexandra másállapotba került. 1801. március 8-án reggel 8 óraker leánygyermeket hozott a világra. Az újszülött kislány pár órával a születés után meghalt. A fiatal anyát gyermeke halála nagyon megrendítette és „egészségi állapota napról napra rosszabbodott”. Mire a tudósítás Paulina haláláról Budáról Bécsbe érkezett, addigra a korábban egészségesnek mondott Alexandra is elhunyt, 1801. március 16-án. A nádor röviddel felesége halála után itáliai utazásra indult, onnét visszatérve megindította az ürömi sírkápolna építtetését. Alexandra Pavlovna ma is itt nyugszik.

A nádor kényszerpihenőjéből visszatérve újra neki látott az ország külügyeinek intézéséhez. Aztán előterjesztette többek között a Szent Benedek-, a cisztercita és a premontrai rendek visszaállítását és az országgyűlés összehívásának előkészítését. Szívügyévé vált a tanügyi reform, a népoktatás ügye, egy második egyetem felállítása, a nemzeti érzés kielégítésére szolgáló intézkedések és a magyar kereskedelem fellendítése.

1804 végén merült fel a nádorban Pest újjáépítésének terve. Ez év november 16-án leiratot intézett a városhoz, melyben azt írta: „Pest szabályozásának és szépítésének gondolata közvetlenül az uralkodótól származik.” E kijelentés nem volt más, mint a köteles tisztelet kinyilvánítása a koronás fővel szemben. Pestet valójában ő alakította „modern” várossá. Hild János építőmesterre bízta Pest tervezésének és szépítésének tervét, s annak

elkészítése után, 1808 októberében megalakult a pesti Szépítő Bizottság, melynek irányítását az uralkodó a nádorra bízta.

Az infláció és egyéb gazdasági nehézségek miatt nagyon megromlott a lakosság közérzete. Minél inkább romlott a hangulat, annál erélyesebben sürgette a nádor az alapvető kérdések megoldását. Ekkor szorgalmazta a Duna-Tisza csatorna megépítését is. 1804 júniusában fejtette ki a nádor, hogy a bajok orvoslása érdekében új országgyűlést kell összehívni. Napóleon háborús hadjárata ezt indokolta is tette. A franciák 1805. novemberében átlépték a magyar határt. A napóleoni háborúk idején József nádorra hárult a feladat, hogy elegendő magyar fegyveres szálljon hadba a francia sereg ellen. De aztán 1805 decemberében Ferenc császár és Napóleon megbízottai Pozsonyban aláírják a békeszerződést.

József nádor megszabadulva a háborús bajoktól, minden erejét fokozott munkájának szentelte. Legfőbb törekvése az volt, hogy a nemzet kívánságai útját a király és tanácsosai előtt egyengesse. Újabb házasságra szánta el magát.

A nádor és Hermina Amália anhalt schamburgi hercegnő 1815. augusztusában kötött házasságot. Hermina Budára érkeztek leginkább a pesti oldalon lakó reformátusok örültek, akik nagy pártfogóra lettek a protestáns hercegnőben. A nádorné jótékonykodását azonban nem sokáig élvezhették, Hermina 1817. szeptemberében ikerszülést követően 20 éves korában meghalt. Az ikrek – Hermina és István – koraszülöttek voltak. Huszonegy évig pihent Hermina magányosan a Kálvin téri református templom kriptájában. A templom felépülésében nagy szerepe volt Herminának, aki még 1816-ban 16.000 forintnyi adományt juttatott az építkezésre. József nádor mindössze két évig élvezhette a szép, megértő hitvese mellett a visszatért boldogságot. A második feleség sem a nádor,

József nádor családja

sem Magyarország politikai életében nem játszott jelentős szerepet, ezért viszonylag keveset tudunk róla.

E második rövid házassága két éve alatt az ország gazdasági helyzete tovább romlott. Az elégedetlenség még nagyobb lett. A nehéz gazdasági és politikai helyzet következtében kialakult nyomasztó légkörből a nádor újabb házassággal akart szabadulni, illetve olyasvalakit keresett, akivel megoszthatja emberi problémáit. A nádor Hermina főhercegnő halála után két évvel, 1819. augusztusában a wüttembergi királyi kastélyban megtartotta esküvőjét a 22 éves Mária Dorottya Vilmával. Házasságuk szerencsésebbnek mondható, öt gyermekük született. 1820-ban Erzsébet, aki egyhónapos korában meghalt; 1825-ben Sándor, aki 1837-ben halt meg; 1831-ben Erzsébet, 1833-ban József – ő lesz az alicsúti birtok ura 1867-től – és 1836-ban Mária Henrietta. Erzsébet külföldre ment férjhez, mindkét férje Habsburg származású főherceg volt. Mária Henrietta II. Lipót belga király felesége lett.

Mária Dorottya mindennapjairól kevés adat maradt ránk. Ő volt az első idegen származású hercegnő a XIX. században, aki jól megtanult magyarul. Életét jótékonykodással töltötte, főként az evangélikus egyházat támogatta, s nagy rokonszenvvel viseltetett a tanítók és iskolák iránt. Leszámítva a kötelező túlzásokat, valóban sokat köszönhettek Mária Dorottyanak az elhagyott kis vidéki evangélikus egyházközségek és egyházi iskolák.

A XVII. században a német protestánsok körében elterjedt karácsonyfa állításának szokását is Mária Dorottya honosította meg Magyarországon az 1820-as évek elején. Tőle vették át e szokást a magyar főurak, így a Podmaniczky és Bezerédi család.

1826-ban a nádor a legmagasabb adózás ellensúlyozására megpróbálta a nemzeti ipart fejleszteni, hogy az ország képesebb legyen a teherviselésre. A rendek a nádor minden ez irányú kívánságát teljesítették. Újból törvénybe iktatták az ország önállóságát. adót csak az országgyűlés szavazhat meg, minden 3. évben országgyűlést kell tartani. Ekkor rendelték el az országos összeírást és a Magyar Tudományos Akadémia megalapítását. A nemzeti nyelv ügyét a nádor társadalmi téren is erősítette.

József Nádort sokban segítette Mária Dorottya a kormányzásban. Nemcsak, hogy maga is belevegyült a pesti társadalmi életbe, eljárta a Károlyiakhoz és a Széchenyiekhez, hanem ott többnyire magyarul vagy nagyrészt magyarul társalgott.

1826. április 1-én tartott főrendiház gyűlésén Széchenyi István – magyar nyelven – nagyon kikelt a főrendek ellen, olyannyira, hogy még alkotmányos érzelmüket is kétségbe vonta. A nádor – aki jól ismerte apját, Széchenyi Ferenc grófot, a Nemzeti Múzeum megalapítóját – ezért szigorúan megfeddte a fiatal grófot. Széchenyi ekkor azt írta a naplójába. „Hosszabb beszédet tartottam; a palatinus megszidott, csakis apám iránt való tekintetből nem volt velem még szigorúbb.”

Széchenyi István gyakran járt a nádorhoz a palotába. Egyszer a nádor felesége, Mária meg is kérdezte a férjét, hogy miért nem kap sem címet, sem rendjelet. Ő így válaszolt: „Egy Széchenyinek ez már kevés volna.”

Bár Pest város szabályozásának kérdéseiben a nádor és Széchenyi István között – különösen a parkok kialakításának tekintetében – akadtak véleménykülönbségek, egyéb ügyekben szoros volt a közöttük levő kapcsolat. Aki elolvasta Széchenyi István naplóját, észrevehette, milyen gyakran fordul elő benne József nádor neve. Ha csak annyit is, hogy „ma a nádornál”, a szűkszavú sorok között is sejteni lehet együttműködésük jeleit. Ez érthető, ha arra gondolunk, hogy Széchenyinek szüksége volt olyan befolyásos emberre, aki

az ő nagyvonalú terveit támogatta. József nádor pedig örömmel fogadta a nála 15 évvel fiatalabb, haladó szellemű munkatársat, aki lendületével, értelmével, hasznos gondolataival erősítette és népszerűsítette nádori működését. Valójában a két nagy egyéniség jól kiegészítette egymást, ha politikai felfogásuk bizonyos pontokon eltérő volt is.

A nádorra általában nagy és kényes közvetítő szerep hárult. Széchenyi az alkotmányos utat választva, mindenkor hatott a nádor személyére azzal, hogy igyekezett őt az országos ügynek megnyerni. Ugyanakkor a nádor politikailag két kő között őrlődött, hiszen ha helyeselte is az újjító törekvéseket, az uralkodóházhoz mindig hű maradt, meg kellett elégednie a jóindulatú pártfogó szerepével. Ez pedig igen hálátlan szerep volt az akkor már forrongó Magyarországon.

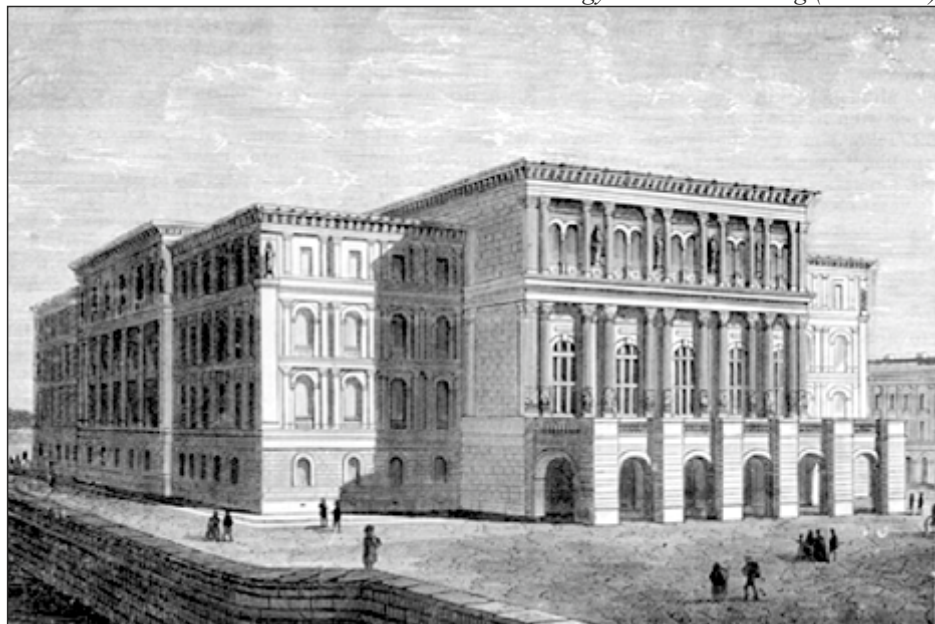
A hivatali ügyek mellett egyre több gondot fordított családjára. Gyermekei nevelését gyakran ő maga vette kézbe. Igyekezett nekik átadni a történelem, a régészet és a természettudományok ismeretét. Minden estjét 8-9 óra között családjá körében töltötte. Amikor családtagjai betegek voltak, mindig ő maga virrasztott ágyuknál. És amint öregedett, egyre több időt töltött a könyvei között is.

Atovábbiakban még néhány gondolat a nádor szerepéről.

A nádor az 1825-ös országgyűlésen vívta ki, hogy 1840-ben a nemzet már a saját nyelvén üdvözölhesse a királyt. Az 1844-es országgyűlésen törvénnyé lett, miszerint a jövőben a király is magyarul szóljon a nemzethez, s minden közügy e nyelven tárgyalassék.

A heves parlamenti vitákban mindig mérsékletet tanúsított. „József főherceg elnöklelte által e súlyos körülmények között is mindenkit tiszteletre, sőt gyakran bámulatra

Magyar Tudós Társaság (Akadémia)

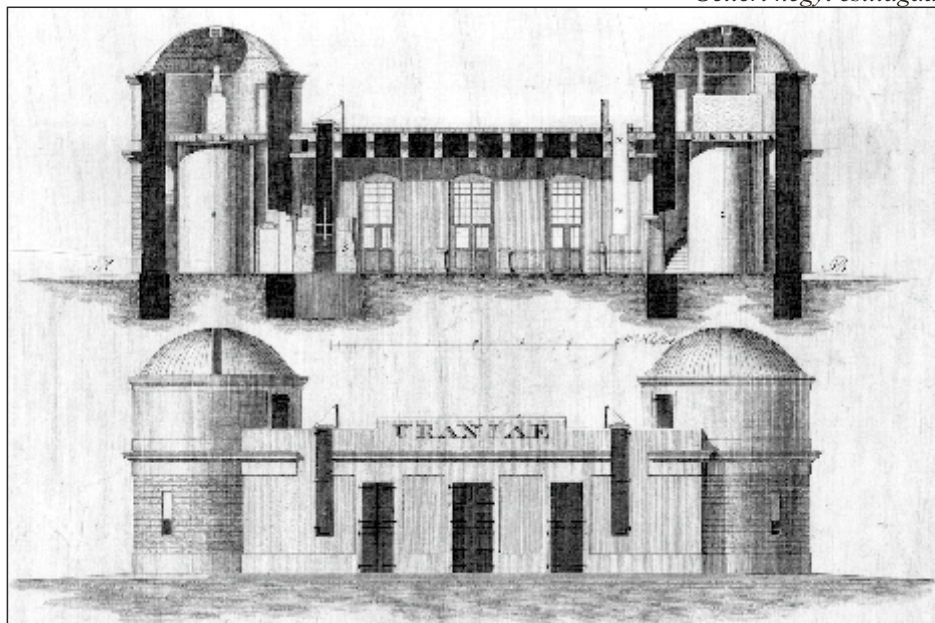
ragadott... a leghevesebb viták közt is mindig megtartván csöndes nyugalmát, a túlradó ifjú hevet mérsékelve, a felháborodott szenvedélyeket csillapítva, engesztelve, s ha a szükség úgy kívánta meg is róva, s általában nyugalmának méltóságával a zajongó pártok fölébe emelkedve, uralkodott a gyülekezetben. Meglettebb korában a szakismerők őt az ország legnagyobb jogtudósának tartották...” Az ügyek intézésével egymaga annyit dolgozott, mint egy egész hivatal személyzete. Elhatározásait gyorsaság és higgadtság jellemezte. Az országot gyakran járta. Innen való híres mondása: „Egy uralkodónak vagy kormányzó hercegnek oly jól kell országát ismerni, mint saját dolmányza zsebeit.”

Ha summázni akarjuk a nádorsága idején létrejött intézményeket és kulturális szervezeteket, mindenekelőtt a nyelvművelés céljából alakult Magyar Tudós Társaságot, a későbbi Tudományos Akadémiát kell megemlítenünk. Bár a Magyar Tudós Társaságot nem ő alapította (Bessenyei György, Széchenyi István 1825.), az mégis az ő munkássága alatt jött létre. Szabadidejében maga is tudományokkal foglalkozott.

Az 1827. augusztusi királyi jóváhagyás után a 11. törvénycikk kimondta, hogy „az önként és szabad adakozással összeszedett tőke vagyonból Tudós Társaság vagyis Magyar Akadémia állíttassék fel.” A jóváhagyás után a nádor maga is 10.000 pengő alapítványt tett.

A nádor pártfogása alatt alakult meg a Magyar Természettudományi Társulat, Bugát Pál pesti egyetemi orvostanár ösztönzésére. Ezen intézmény célja a természettudományok művelése. Az ország legtekintélyesebb – a nádor által támogatott – szépirodalmi intézete a Kisfaludy Társaság volt. 1815-ben a Gellérthegyi Csillagda felavatására került sor. Az új csillagvizsgáló építéséhez a nádor engedélyt, anyagi támogatást és eszközöket szerzett az uralkodó Ferenc királytól.

Gellért hegyi csillagda

József nádor az 1807. évi országgyűlésen azon tervvel lépett fel, hogy a gróf Széchenyi Ferenc által 1802-ben az országnak adományozott könyvrégiség- és éremtár általános múzeumná bővíttessék ki. Az alsótábla megalkotta törvényjavaslatát a Nemzeti Múzeumról, majd 1808. november 2-án Ferenc császár hozzájárult a Nemzeti Múzeum megalapításához.

A muzeális értékek iránti rokonszenve, érdeklődése a nagy mecénások sorába emelte a nádort. Összeköttetései révén több értékes tárgyat, kiadványt szerzett a gyűjteménybe, például a „Halotti beszéd” eredeti példányát ő hozta haza. Ez a Pray kódex-ben található.

Az 1825-ben tartott országgyűlésen a nemzet méltóságának megfelelő múzeum-polota építését sürgette, de már azt megelőzően is szívvel-lélekkel azon volt, hogy az intézet gyűjteménye gazdagodjon. Az 1832-36-ban tartott országgyűlés 500.000 aranyforintot ajánlott fel a Nemzeti Múzeum céljára. A nádor a tervezését Pollack Mihályra bízta és megszerezte Jankovich Miklós nagy értékű gyűjteményét, és maga is ritkább darabokat ajándékozott a múzeumnak. Az intézmény másoktól is becses ajándékokat nyervén, a gróf Batthyány Antal hercegprímástól odaajándékozott telken 1837-1847 között épült fel. Amikor az épület elkészült, őrzésére és kezelésére nagy létszámú személyzetet alkalmazott, és ezzel tulajdonképpen megindította a magyar múzeológiát. *„Széchenyi Ferenc halála után az intézet fejlődésének legbugyóbb előmozdítója, nemcsak az alapító levélben ráruházott tisztségénél, hanem lelkes ügyszeretetenél fogva is, Józsefnádor maradt...”*

Az ő nevéhez kötődik a Ludovika-akadémia megalapítása is, amely honvédtisztképző iskolának indult. Nevét Mária Ludovikáról, II. Ferenc császár harmadik nejéről nyerte, aki koronázása tiszteletdíjából 50.000 forintot ajánlott fel ezen intézmény építésére. Közadakozás útján és egyes hazafiak alapítványából tekintélyes összeg gyűlt össze erre a célra. József nádor maga is 10.000 forintot ajánlott fel. A nádor 1831-ben tette le az épület alapkövét Orczy báró pesti kertjének a báró által erre a célra átengedett részén, amelyet a nádor 60.000 forintért vásárolt meg.

Ludovika Akadémia

A nádor nevéhez fűződik a Vakok József nádor Királyi Országos Intézetének 1826-ban történt alapítása; ezen intézmény fővédnöke Mária Dorottya volt. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik a Fiúárvaház megalapítása.

A nádor tudta, hogy utak, vasút és közlekedés nélkül nincs igazi fejlődés Magyarországon. Ezért támogatta az első magyar vasút megépítését Pest és Vác között. Az államvasút rendszert óhajtotta Magyarországra kiterjeszteni, de ilyen irányú feliratának 1841-ben még nem volt sikere, így vasúttársaságok segítségével kezdte meg a vasútvonalak építését.

1810. szeptemberében leégett a Tabán. A mentési munkálatokat és a fedél nélkül maradtok elhelyezését a nádor személyesen irányította. A Pest szépítésével kapcsolatban nagy segítségére lévő Hild János 1811-ben meghalt. Fia, Hild József elsősorban építész volt, helyette Pollack Mihályt vonták be szakértőnek. A Szépítő Bizottság elkészített egy hat évre szóló tervet, amelynek 24 pontja közül különösen említésre méltók az alábbiak: új színház létesítése; a régi városfalak és kapuk végleges lebontása; a Hatvani (ma Kossuth Lajos) utca kiszélesítése. Sok megvalósult, későbbre maradt viszont a Duna-part szabályozása, az utcák burkolása és csatornázása, az Üllői út fásításának folytatása és a Városliget rendezése. József nádor volt az, aki a mai Városliget és a Margitsziget szépítésén, és később az alcsúti birtokán a mai napig is páratlan arborétum létesítésén fáradozott.

A Vaskapu szabályozásának tervét a nádor olyannyira magáévá tette, hogy gróf Széchenyi István a munka nehézségei közben ezt írta: „Ha a Fő Herczegnek bátorító szavai nem tartanának vala minden elgyengülésem felett, tán a Dunába ugrottam volna.” Széchenyi 1833-ban elfogadta József nádor ajánlatát az Al-Duna szabályozásának királyi bizottságát illetően.

A pesti árvíz idején, 1838-ban ő irányította a mentést, de az akkor már 62 éves nádor helyett 21 éves István fia vett részt személyesen a mentés munkálataiban. A nádor kétfélmillió forintot kölcsönt szerzett az újjáépítéshez. Új utcanyitásokat, utca szélesítéseket határozott el, és egyszersmind megtiltotta Pesten a vályogházak építését.

Pártfogásának volt köszönhető a későbbi József nádor Műegyetem létesítése, József Ipartanoda néven. Mindent megtett a gazdaság fellendítéséért, a közlekedéshálózat kiépítéséért. Az ő idejében épült a Lánchíd, amelynek 1842-beli alapkövételét ünnepségen személyesen jelen volt. Erről Barabás Miklós festménye is tanúskodik.

Miután törvénnyé vált, hogy a Játékszint közadakozás útján kell megépíteni, vállalta a munka országos irányítását végző bizottság elnökségét. A Duna parton a nádor je-

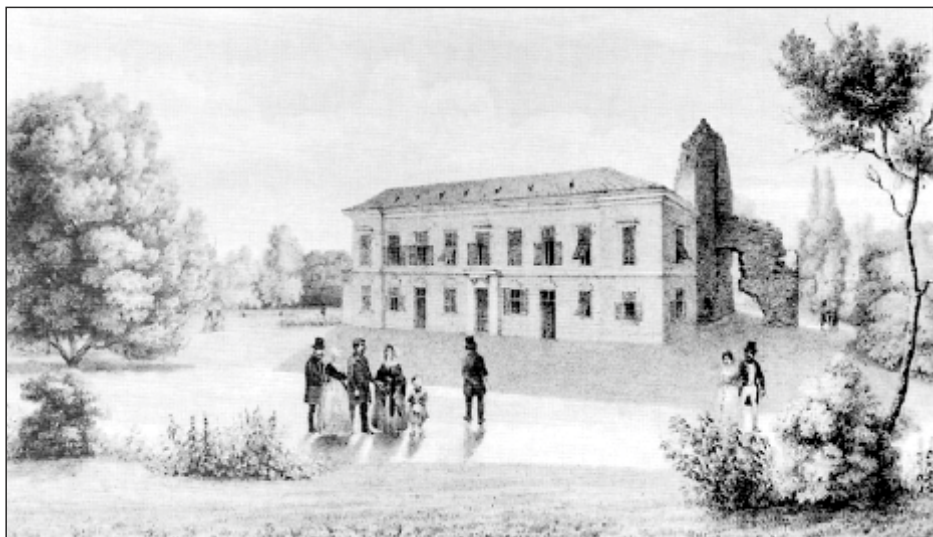
Apa és fia. István az utolsó magyar nádor

*József Ipartanoda, a mai
Műszaki Egyetem első épülete*

lölte ki a színház helyét. Nagyon szerette a képzőművészeteket, sok művész pályafutását támogatta, nem egyszer saját zsebéből is.

A Margitsziget története elválaszthatatlan a nádor nevével. A sziget főkertésze Thost Károly volt, aki nagy szakértelemmel gyönyörű kertet varázsolt belőle. A nádorlak az 1800-as években készült el, ekkor telepítette a főkertész a rózsaligetet is. Hermina, a nádor második hitvese felfedezte a sziget melegforrását. A nádor ugyanakkor megnyitotta a szigetet a polgárok előtt, akik a partokon fürödtek

Nádori nyaraló a szigeten

is. József nádor gondolata volt a Szent István napi körmenet megtartása. 1818 óta hordozzák körül István király jobb kezét körmenet keretében. Az első alkalommal József nádor haladt a hercegprímás után az élen, és ő később is részt vett Szent István napi körmeneteken.

Uralkodása utolsó éveiben semmit nem tett az egyre felgyorsuló, forradalmat előkészítő események ellen, de mellette sem. Értelme szerint tudta, hogy a közelgő események Magyarországon megállíthatatlanok, de ő ebben részt venni már nem tudott és nem is akart.

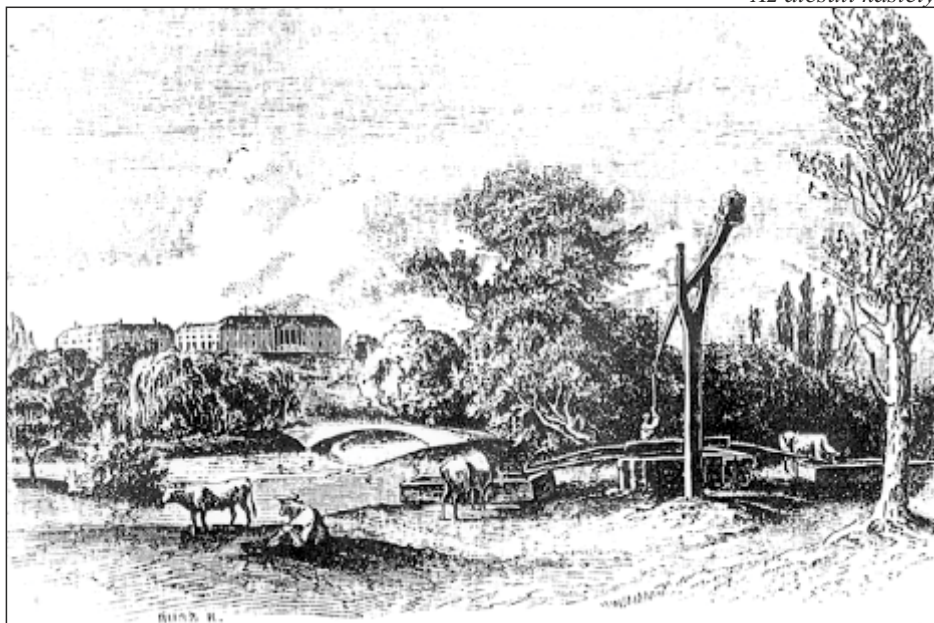
1845. szeptember 22-én volt helytartói uralkodásának félszázados jubileuma. A 73 éves nádor azonban október elején ágyának esett és 1847. január 13-án meghalt. Em-lékét az 1847-48. évi 1. törvénycikkbe iktatják.

Az alcsúti kastély és park rövid története régen és a rendszerváltozás után

(Források: *Az Alcsúti Arborétum - Halász Ferenc, Boross József szakmai vez. 2008.;
Seremetyeff-Papp János jegyzete 1999.;
S-Papp János: Alexandra a „magyarok királynéja”
2019.; Historia Domus;*)

Amikor József nádor 1818-ban püspökladányi uradalmát az alcsúti birtokra cserélte, egy elhanyagolt, elvadult területen kezdte megvalósítani terveit. Kilenc pusztát kiépítésével mezőgazdálkodásra és állattenyésztésre rendezkedett be.

Az alcsúti kastély

Elsőként (1820-1827) a birtok közepén az ország talán legszebb klasszicista kastélya készült el Pollack Mihály tervei alapján. Körülötte a kor divatjának megfelelően nagyvonalú tájképi kertet alakítottak ki, mely a nádor, majd fia kertépítő szenvedélyének és sikeres honosítási kísérleteinek köszönhetően az egyik legpompásabb hazai arborétum-má fejlődött. A kert tervezése Tost Károly schönbrunni kertmester nevéhez fűződik, akivel együttműködve József nádor is bekapcsolódott a tervező munkába. Angolkert stílusú, vágis tájképi kertet alakítottak ki, ahol a kertépítész a táj természetes formáit utánozza.

Sok egzotikus fát telepítettek, amelyek azelőtt az országban ismeretlenek voltak. Ezért is nevezték az alcsúti kertet a hazai növényhonosítás mekkájának. Ez időben került be a ma már közismert és nagyban elterjedt fák nagy tömege, például a kor divatfái, az azóta hatalmas méretűvé nőtt platánok. Innen Alcsútról származtak a városligeti, a Margit-szigeti és az egykori Andrássy úti platánok. Ekkor ültették a szomszédos Csaplári-erdőbe az első, hazánk legidősebb libanoni cédrusát, amely ma 31 m magas és 406 cm törzskörméretű. Rendkívül érdekes az észak-amerikai származású óriás tuja, melynek földrehajló ágai legyökeresednek, és kihajtva új oldaltörzseket nevelnek.

1867-ben a nádor fia, József Károly főherceg vette át a birtok irányítását. Ybl Miklóssal – a kastély renoválásán túl – gyönyörű üvegházat építtetett, melynek teletető része a föld alá süllyesztett. A bevágásból kikerülő földből lankás dombokat alakítottak ki, amit rózsákkal és fenyőkkel ültettek be. A parknak ezt a részét azóta is Jámbor-halomnak hívják, Jámbor Vilmos főkertész tiszteletére.

Stornó Ferenc kapott megbízást a kastély gazdasági épületrészének kápolnává való átalakítására. Művészi módon, neoromán stílusban alakította ki az „Alcsúti Udvari Kápolnát”. 1907-ig a falubeliek is ide jártak templomba, amíg fel nem épült a községi római katolikus templom.

A parkba belépő vendég már messziről megpillanthatta egy-egy nyiladékon át a festői nagy díszletek között a kisebb magaslaton álló kastély oszlopos timpanonját. Nem csoda, hogy a kortársak oly elragadtatva említik írásaikban az Alcsúti Parkot.

A háború, ami sok szenvedést és rombolást hoz, nemcsak az embereket, hanem környezetünket, értékeinket is megviseli, nyomai hosszú időn keresztül – legtöbb esetben visszafordíthatatlanul – megmaradnak.

1944 végén miután a főhercegi család a szovjetek elől külföldre emigrált,

József Károly főherceg, a nádor fia

a kastély ismeretlen körülmények között leégett, megsemmisült a könyvtára – 64 ezer kötet máglyahalála, közöttük 5 Corvina a szomorú végeredmény –, a levéltár, a bútorzat és minden, ami éghető.

1949 után elrendelik a falak bontását, a kiégett kastély tégláit az új rendszer saját építkezéseire szétosztotta, de a téglákból Székesfehérváron a szovjet laktanya és kerítése is épült, és a vasútállomás újjáépítése is részben. A kápolna bontása is elkezdődött volna, de a munkások egyike lezuhant és meghalt. Ekkor abbahagyták a rombolást. Így „menekült meg” a kápolna a pusztulástól.

Ma a park védett, állami tulajdonú terület. Mára, ha nem is régi fényét mutatja, összességében a monumentalitást érzékelteti. Legnagyobb értéke tervezőjének az a szellemi alkotása, amit mi a jelenben megvalósulva látunk. Egy olyan képzőművészeti alkotás, amelynek tárgya maga a természet és anyaga az élő növény.

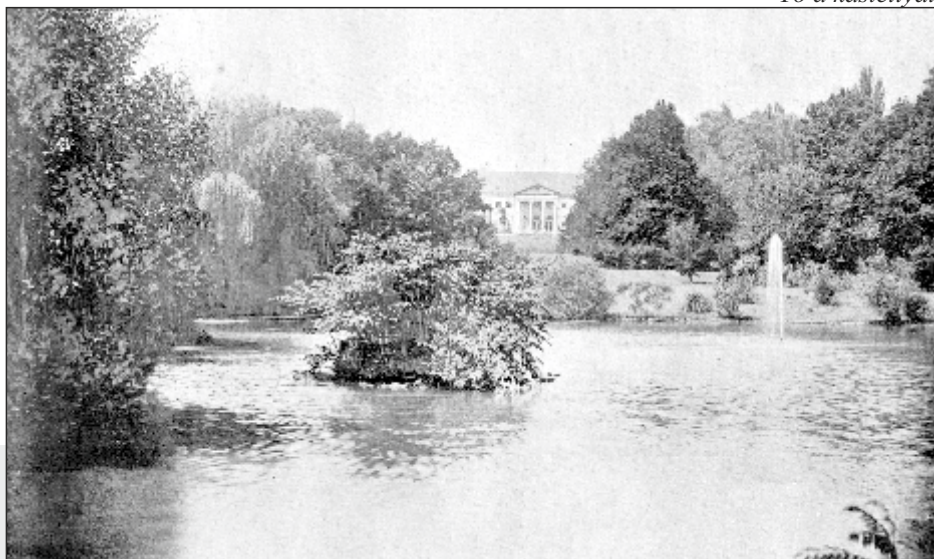
A kápolna épületét a közelmúltban felújították. Így esküvőket, különböző rendezvényeket tartanak benne. Az Alcsútdobozai Önkormányzat és a helyi Polgári Egyesület jóvoltából nyaranta az „Alcsúti Kápolnaestek” rendezvénysorozat keretében neves művészek koncerteznek itt, amelyhez képzőművészeti kiállítás is társul. Az önkormányzat minden év augusztus 20-án, Szent István Napján ünnepi megemlékezést tart a kápolnában, amelynek része az ünnepi szentmise is.

A rendszerváltozás után a Habsburg család még élő tagjai rendszeresen látogatnak Alcsútdobozra. Jó kapcsolatot ápolnak az egyházakkal, az önkormányzattal, az oktatási intézményekkel. Az iskola 1999-ben felvette a József Nádor Általános Iskola nevet. Habsburg Mihály egy díjat is alapított, amelyet évente a legeredményesebb végzős diák kaphat meg tanulmányainak segítésére.

Földjeik bérleti díjából létrehozták a Palatinus Alapítványt, amelyen keresztül alcsútdobozai sokgyermekes családok üdültetésére is nyújtottak támogatást. A római katolikus temetőben a Szent Mihály szobor felújításából is kivették a részüket.

2022-ben „Habsburg hagyaték” címmel film készül, amelyre az anyagiakat pályázaton nyerte el a Helytörténeti Kör Egyesület. A Fekete Imre által készítendő filmsorozat részei: *Az Alcsúti Arborétum; Platánsor Máriavölgy felé; A puszták világa; Vallás és oktatás; Isten-haza-család.*

Tó a kastéllyal

3 Híres emberek az alcsúti főhercegi kastélyban

A nádor nemegyszer alcsúti rezidenciájából intézte az állam ügyeit is. Több alkalommal kereste fel itt államügyekben Széchenyi, Kossuth, Deák. Baráti látogatásként járt a családnál az óvodaalapító Brunszvik Teréz, a nagy író Jókai Mór, valamint a reformkor más kiemelkedő politikusai.

A kastély azonban nem csak a nádor életében fogadta az ismert személyiségeket, hanem továbbra is vendégül látta a művészeket, koronás főket.

Az általam összegyűjtött anyagból válogatva adom most közre azokat az ismereteket, leírásokat, amelyekből kitűnik, hogy Alcsút a XIX. században nemcsak minta volt az ország települései között, hanem értékes szellemi központ is.

Gróf Széchenyi István két alkalommal biztosan megfordult Alcsúton. 1828. szeptember 8-án gróf Károlyi György társaságában jött Alcsútra. Naplójában így ír:

„[...] 7-én az Akadémjáról tanácskoztunk. 8-án Alcsuton voltam Károlyi Györgygyel. Az igazgatók névsorát átnyújtottuk, Esterházy kihagyásával. – Miközben beszéltem, ő (ti. József nádor) belenézett a papírba, s hogy Esterházyt nem látta, – barátságos lett – és látható elégedettséggel beszélt! – Elmentünk – midőn ebédre visszaértünk, arca komolyabb, sötétebb volt: Wesselényi nevére az igazgatók névsorában nem számított. Most mi fog történni? – Jóváhagyják, – csak éppen az Udvar a különböző igazgatók közül, akiket máris megválasztottunk, tetszése szerint fog megnevezni egyeseket, és akkor mi újra tiltakozni fogunk – etc.”

1832. július 8-én Budáról Alcsútra négy óra alatt érkezett le, „útlevél ügy”-ben járt a Főhercegnél.

„Alcsutra 4 óra alatt. Sértetlen, nyíltan, odaadással beszéltem a Főherceggel. A kéziratomat a kancelláriának kell elküldeni – ott sem fog átmenni – Ha használni akarok – jobb volna egyelőre félretenni – heves reakciót váltana ki etc. – Ám az nagyon felháborítja, hogy nem kapok útlevelet – azonnal írni fog etc. etc. Nagyrabacsül etc. etc. – Megindultam és megígérttem neki, hogy a kéziratot egyelőre félreteszem!”

A nagy költő, Vajda János nemcsak megfordult itt, hanem egy évig dolgozott József nádor alcsúti birtokán. Gimnáziumi tanulmányainak befejeztével atyja kérésére veték föl gazdasági gyakornoknak a főhercegi uradalomba. A Vasárnapi Ujság 1881. évi 18. számában elragadtatással írt a gondosan ápolt gyönyörű parkról:

„[...] magam voltam szemtanúja, egy álló éven át, e sajtáságos tüneménynek. Az alcsuthi uradalom volt ezen, a maga nemében az egész földön egyedül álló nevezetesség. [...] nemcsak Magyarországon, de egész Európában a legelső, az addig sehol utol nem ért tökélyű mintagazdaság. [...] Hogy mily híre volt e gazdaságnak a világon, mutatja a körülmény, hogy a központi igazgatóságban Alcsúthon alkalmazott két gyakornok közül

az egyiknek – kivált május, június hóban – alig maradt egyébre ideje, mint az országból és a külföldről – Német-, Francia-, Holland-, Belga-, sőt még Angol – országokból is érkező idegen vendégek mellett ciceroneskodni (idegenvezetősködni), kik egyenesen azért jöttek, hogy ezen, a föld kerekén egyetlennek kikiáltott uradalmat tanulmányozzák. Voltak egyes pontjai, mint például a kedves Máriavölgy, melyek a nyugotról érkező vendéget abba a csalódásba ringathatták, hogy valamely, a műkertészet összes pipereszereivel fölcziczomázott úgynevezett kéjfürdőbe érkezett. Voltak makkal, sorban ültetett rengeteg erdőségei, mint az acsai, több száz holdra terjedők, melyben szarvasok, őzek tanyáztak; legdrágább, részben messze idegen égalji tájakról hozott, nálunk akkor még nevéükről is ismeretlen fanemekből. Olyan utakat, minők itt egyik pusztából a másikba vezettek, csak később Olaszországban találtam. S ezeket mindenütt fenséges magas platán-, hárs-, nyár- és jegenyefasorok szegték. Alattuk a hintó oly andalítólag zsongott, bongott, hogy fölért egy közönséges zongorajátékkal. Ez egy darab művelt nyugat volt Magyarország közepette, még pedig olyan darab, mely kultúrája fényével magát a nyugatot fölülmulta. Szóval ez volt azon időben, az Európában gazdászattal foglalkozó szakemberek Mekkája. Feledhetlenek a jótékony benyomások, melyeket e gyönyörű édeni helyen, egy évi tartózkodásom alatt nyertem. A művelt nyugatról egy drágán ide helyezett oázis volt ez, melynek légkörében, mint 18 éves ifjú, fogalmat nyertem az újkori polgárosulás szelleméről, mint-ha csak földrészünk legelőhaladtabb részében tettem volna körutat.” Vajda János: *Emlékeimből – Alcsútról 1881.*

Szalon

Könyvtár

Nagy eseménynek lehettek tanúi a korabeli lakók, mikor a király kíséretével Alcsútra érkezett. (Pesti Napló, 1874. szept. 19.)

„Király öfelsége mintegy öt óra tájban érkezett Fejér megye területére Ettyek köz-

séghez, hol is a lobogó zászlókkal, zöld gallyakkal ékesített diadal-kapu várta. A megyei főispán üdvözlő szavait hallgatá meg. A király fogat s fényes kísérete Göböljárás nevű gyönyörű pusztán a második diadal-kapun áthaladva az utakon összesereglett nép örömnilyvánításai között megérkezett Alcsútra. [...] Az Alcsút-Boglár-Bicskénél összpontosított magyar csapatok gyakorlatát megszemlélte, őfelsége a déli órákban József főherceg társaságában fényes katonai kíséretével, délceg paripán tábournoki ruhában az Alcsút főhercegi kastély udvarába bevonult.

...rövid idő után a mintegy 80 terítékű királyi ebéd vette kezdetét, melyre a királyi kíséret, tábornokok és a honvédség fő tisztjei valamint a megyei küldöttség minden tagja hivatalos volt, ebéd alatt a katonai zenekar a parkban válogatott darabokat játszott. Ebéd végeztével feltáruáltak a terem szárnyas ajtai, s a felség, úgy a fenséges házigazda és neje, valamint az egész vendégsereg a kastélynak elragadó szép kilátást nyújtó terrase-ára gyülekezett.”

Dísudvar a kápolnával

A művészek pártolásáról híres család nem egyszer fogadott a kastélyban festő- és zenészióásokat. Íme, álljon erre itt két példa.

„A templom mellett épült pár év előtt a könyvtár, mely tele van érdekesebbnél érdekesebb gyűjteményekkel. Nagyon bő anyag van itt a hajdani népviseletekből főlhalmozva és Munkácsy, aki az új magyar országház részére készülő nagy történelmi festményéhez legutóbbi itthonléte al-kalmával tanulmányokat tett az alcsuthi könyvtárban, azt hisszük, sok becses adatokra talál-hatott.” Fekete József: Tündérlak magyarhonban

„A nagyebédlő berendezéséhez tartozott még egy különleges, négyszögletes zongora is, melynek két szemben lévő oldalán egyaránt volt billentyűzet, így akár négyen is játszhattak rajta egyszerre nyolckezest. Leírások szerint a hangszert Liszt Ferenc is

megszólaltatta, amikor Alcsúton vendégeskedett.” Soós István: A „magyar Habsburgok” Szent István Király Múzeum Szfvár, 2002.

„József főherceg a magyar irodalomnak is nagy pártfogója volt. Arany Jánost, Jókai Mórt és másokat meghívott magyar bográcsgulyásra Alcsútra.” Erba Odescalchi Sándor: Testamentum Stockholm, 1990.

A nemzeti művelődés nagy felvirágzásáról álmodozik Jókai (*„minden emelkedik az ég felé: házak, népek, szellemek”*) s ennek támogatására idézi fel a reformkor előkészítőinek küzdelmeit az *És mégis mozog a föld* című regényében.

A művet olvasva alkalmunk van megismerni a nyári palotát, hol a fejedelmi család a meleg hónapokat tölté.

„A nádor családja itt egészen fesztelenül élt; körülvéve a néptől s nem zárkózva el tőle. A főhercegnő akárhányszor ellátogatott a szegények kunyhóiba mint betegek ápolója, újszülöttek keresztanyja, s mostohagyermekai és saját szülőtte együtt játszottak a parasztgyermekkel. Máig is él még az a földész, most már hatvanéves öreg, ki akkor még kicsi gyerek felkiabált a nádori palota erkélyére: „Palatinus Pista, gyere le már játszani!” S akinek a bodzafa puskájából olyan hatalmasan lövöldözött s akinek a fekete kenyereből olyan jóízűet evett a játék után a Palatinus Pista.

Nem csak vidámság, de a szomorú esemény sem kerülte el a főhercegi családot. A legifjabb főherceg (Sándor Lipót) torokgyíkot kapott, *„s a világ minden híres orvosa sem bírta megakadályozni”* halálának bekövetkeztét. Mária Dorottya nem hagyta el a kastélyt *„a főhercegnőt még a hópelyhek is ott lepték Alcsúton. Nem volt rábírható, hogy Budára felmenjen. Egész napokat eltöltött kisgyermek egykori szobájában. [...] S ha megtudta, hogy beteg gyermek van a faluban, azt meglátogatta mindennap: órákat töltött az ágyánál.”*

Az épületegyüttes DNY felől

Mária Dorottya utolsó éveit zömében Alcsúton töltötte. Jótéteményei híressé tették, az emberek nagyon szerették.

Jókai egy másik hosszabb leírásában, amely a Magyar Szalonban jelent meg (1884. II. kötet Alcsúth Jókai Mórtól) szinte teljes képet kapunk Alcsútról a kezdetektől a kastély életének virágkoráig. Megtudhatjuk, milyen volt a környék, hogyan épült a kastély, a park, hogyan éltek mindennapjaikat az itt élők. Élvezetes, hangulatos leírással találkozhatunk.

Egy vidám eseményről tudósít a Pesti Hírlap egyik száma Szüreti vígasság Alcsúton címmel. (1933.márc.5. 55 évf.10. szám)

A főherceg minden ősszel szüretkor vendégül látta Jókai Mórt. A halhatatlan magyar meseköltő írja e szüreti mulatságokról:

„...kilencz óra volt, mikor a vasutról odarepített a négy kisjenői sárkány. Már akkor a két kis főherceg indulásra készen várt rám, József herceg botot is faragott a számomra, hogy könnyebben essék a gyaloglás. László meg előre futott: ott van már a papa a szőlőben, látja a konyhája füstjét, ideérik a jó szaga! – azzal megindult a karaván a közele szőlőbe.”

Rövid hírekben ad tudósítást a Fejér Megyei Napló 1923. máj. 9-i számában Horthy Miklós kormányzó látogatásáról Alcsúton.

„Május 10-én, áldozócsütörtökön fényes ünnepségre készül Alcsút lakossága, akkor leplezik le a község harminc első világháborús hősi halottjának emléktábláját a község háza falán. Az ünnepségen jelen lesz Horthy Miklós Magyarország kormányzója, József királyi herceg és családja és a vármegye előkelőségei.”

Végül felsorolás szintjén említem azoknak a művészeknek, iparművészeknek nevét, akik munkájukkal ékesítették az alcsúti uradalmat.

Jámbor Vilmos – főkertész

Klősz György – fotóművész, számos képet készített a kastély fénykorából

Kratzmann Ede – üvegfestő

Lotz Károly – festő, a kápolna freskóinak készítője

Munkácsy Mihály – festő

Ország Sándor – orgonakészítő, a kápolna orgonájának készítője

Pollack Mihály – építész, a kastély tervezője

Róth Miksa – üvegfestő művész

Seltenhofer Frigyes – harangöntő

Storno Ferenc – építész, a kápolna tervezője

Stróbl Alajos – szobrász

Tost Károly – kertépítő

Vastagh György – festő

Ybl Miklós – építész

Zala György – szobrász

Zsigmondy Vilmos – mérnök, az artézi kutak fúrásának szakértője

Ez a kis emlékeztető leírás nélkülözi a teljességet, a további kutatások során még számos újabb ismeretanyag kerülhet elő, ami érdekes lehet számunkra.

4 József főherceg, a nemzet nádora

(részlet, elhangzott a kiállítás megnyitóján 1997. szeptember 19-én)

Glatz Ferenc történész, akadémikus gondolatai

A képeket József főhercegről úgy ábrázolják, ahogy a kor közvéleménye előtt, pódiumokon meg kellett jelennie egy Habsburg főhercegnek. Feszes öltözet, ünnepélyes beállítások. A nádor életét kutató történész azonban más embert lát maga előtt.

József nádor napi 12-16 órát ült íróasztala mellett, ügyeket intézett. Érdeklődéssel figyelte, mi történik az országban, utánajárt dolgoknak, feloldódott a Nemzeti Múzeum telegyűléteinek intézésében. Hogy a lánglelkű megajánlók után legyen valaki, aki meg is valósítja az ötleteket. Szolid szorgalommal, csendes kitartással.

Domanovszky Sándor történész elmondotta: osztráknak született, magyarként halt meg. Hadd tegyem én hozzá: József nádor osztrák főhercegnek született, de magyar polgárként halt meg.

Az eddigi történeti munkák arra találtak alkalmat, hogy szóljanak a Habsburg-magyar viszonyról, József nádor kiegyensúlyozó szerepéről a nemzetinek jelzett összecepsásokban. Én másutt látom a nádor tevékenységének a súlypontját. A nádor a közép-európai ipari forradalom előrehaladásának magyarországi politikai élharcosa volt. Első számú politikai partnere Széchenyinek, a gróf kezdeményezéseinek. Ezek azok az 1820-40-es évek, amelyeket a magyar történetírás joggal jegyez a hazai polgári fejlődés kibomlása korának. A magyar történetírás joggal emeli ki Széchenyi mellett a tucatnyi értelmiségi arisztokrata birtokos, köznemes nevét. De szinte hallgat ezen összefüggésben József nádorrról. Vajon nem méltánytalanul? Szól arról, tankönyvekben is, hogy Széchenyi Ferenc felajánlásával megalapozta a Magyar Nemzeti Múzeumot. De nem írja már, hogy volt a korban egy gyakorlatias, használni akaró főhivatalnok, Habsburg József, aki a telek-, az épülethely kijelölés napi fáradtságos hivatalnokmunkáját sürgette, hajtotta. Targyalt telekről, árakról. És így jött létre az intézmény.

És Akadémiánk? A felajánlások – Széchenyi, Károlyi és a többiek derék felajánlásai – után ki segítette valós életre Akadémiánkat? A főherceg-nádor szorgos hivatalnokként ebben is a motor volt. Joggal beszélünk Széchenyiről, mint a Duna hajózhatóságának úttörőjéről. De figyeljük csak a szenvedélyesen megszállott, zseniális gróf naplóját. Azt írja, hogy a nádor-főherceg biztató szavai nélkül már-már elvesztette volna a programba vetett hitét. A reformkor nagy polgári alkotásainak kivitelezésénél majd mindenütt ott találjuk nádorunkat, akinek hivatali működése (1796-1847) a magyarországi polgári fejlődés egyik legnagyobb előrehajtó ereje volt.

Talán nem is annyira a lánglelkű szónokok – akiknek szónoklatai ránk maradtak a kor politikai intézményeinek könnyen hozzáférhető jegyzőkönyveiben –, hanem inkább a szürke, névtelen „megvalósítók” a fontosak. Gazdák, irodalmi lapok szerkesztői, vasúttársaságok mérnökei, színházalapító tisztviselők, tanárok, papok. Nos, József nádor ide sorolódik be az én felfogásom szerint: a Széchenyiek melletti alapítók, a szürke, polgári, napi munkások sorába. Habsburg-főhercegeként.

József nádor az állami adminisztráció élén állott. Személyes szerepvállalása a reformokban hozzájárult ahhoz, hogy az állami adminisztráció alkalmazottai, kivitelezői lettek a nagy tetteknek. József nádor, mint ember, mint tisztviselő a magyar reformkor egyik legnagyobb alakja.

És akkor az ő szavaival élve mennyire igaz rá ez a hitvallás:

„Munkában, erényben, hazaszeretetben, istenfélelemben példaként állani öröm. Eredményt látni bologító érzés. Emlékben élve maradni legfőbb jutalom!”

Felelős kiadó
Alcsútdoboz Település Önkormányzat

HPDESIGN

Horváth Péter www.hpdesign.hu